

ภารกิจ

ไฟ ๕ ล อ ค ล ี น

คืนความยั่งยืน

สมชาย บุญเหลือ

ผู้ชายฝั่งทะเล

การสูญเสียที่ดินชายฝั่งทะเลจากการถูกคลื่นทะเลกัดเซาะ กำลังกลายเป็นปัญหาใหญ่กับจังหวัดที่มีพื้นที่ติดชายฝั่งทะเล โดยเฉพาะจังหวัดที่มีชายทะเลอันสวยงาม เคยมีหาดทรายขาว และมีทิวสนอันสดตา กำลังถูกคลื่นกัดเซาะอย่างหนักหน่วง บางแห่งถูกคลื่นกัดเซาะมาถึงพื้นถนนที่ใช้สัญจรไปมา หรือกัดเซาะมาถึงแนวถนนก็มีให้เห็นอยู่หลายจังหวัด

แนวทางแก้ปัญหาที่เห็นกันอยู่คือผู้บริหารท้องถิ่น จะใช้งบประมาณจำนวนมหาศาลก่อสร้างแนวเขื่อนตลอดชายหาด หรือใช้ก้อนหินขนาดใหญ่มาถมตลอดแนวชายฝั่ง สถานที่ท่องเที่ยวบางแห่ง ลงทุนใช้ก้อนหินขนาดใหญ่ถมกกลางทะเลเป็นแนวกันคลื่นระยะทางยาวเป็นกิโลเมตรก็มี

ทั้งนี้ก็เพื่อหวังลดแรงปะทะของคลื่น ไม่ให้มากัดเซาะชายฝั่งนั่นเอง แต่ผลที่ตามมาคือต้องสูญเสียงบประมาณจำนวนมหาศาล แต่ที่ร้ายไปกว่านั้นคือ เกิดทัศนะอุจาด ไม่เป็นธรรมชาติ

ชายฝั่งทะเลของ จ.สมุทรสาคร ก็ประสบปัญหานี้เช่นกัน แต่ปัญหานี้ไม่ได้ถูกปล่อยให้ผ่านเลยไป ยังมีบุคคลกลุ่มหนึ่งเห็นว่า หากปล่อยให้คลื่นกัดเซาะต่อไปทุกวันโดยไม่มีใครมาชะลอความสูญเสียพื้นดินชายฝั่งจะถูกน้ำทะเลกลืนไม่หมดแน่นอน พวกเขาจึงมาร่วมกันคิดหาวิธีหยุดยั้งคลื่นทะเลอันบ้าคลั่ง

อ.ประสาร เจริญวิจารณ์ ครูชำนาญการโรงเรียนพันท้ายนรสิงห์วิทยา ผู้ใหญ่θυ-วรพล ดวงล้อมจันทร์ อดีตผู้ใหญ่บ้านหมู่ 3 ต.โคกขาม และลุงทะเล-นรินทร์ บุญร่วม อดีตประมงอำเภอ และปราชญ์ชาวบ้าน ต่างมีแนวคิดตรงกันในการอนุรักษ์และดูแลดินป่าชายเลนฝั่งตะวันออกของมหาชัย พวกเขาพากันนั่งคิดหาวิธีร่วมกันอยู่หลายโอกาสวิธีหนึ่งที่เห็นว่าทำแล้วค่อนข้างได้ผลคือ “โครงการไม้ไผ่ชะลอคลื่น” นั่นเอง

โครงการนี้จะนำไม้ไผ่ ซึ่งหาได้ตามท้องถิ่นนำไปปักตามแนวชายฝั่งทะเล หลายๆ ชั้น พอคลื่นซัดเข้ามายังชายฝั่ง ไม้ไผ่จะช่วยชะลอความแรงของคลื่นไม่ให้กัดเซาะดินตามแนวชายฝั่ง ในขณะที่เดียวกันเมื่อน้ำทะเลไหลกลับ ไม้ไผ่ก็ยังช่วยกักตะกอนดินให้ตกตะกอนทับถมอยู่หลังแนวไม้ไผ่เพิ่มพื้นดินได้อย่างไม่น่าเชื่อ

และพื้นดินเหล่านี้ก็สามารถนำพันธุ์ไม้โกงกางมาปลูกให้เติบโตกลายเป็นต้นโกงกางขนาดใหญ่กันคลื่นกันลมได้เป็นอย่างดี จากเดิมที่ดินโคลนบริเวณชายฝั่งไม่สามารถ

ปลูกไม้โกงกางได้ นี่แหละภูมิปัญญาชาวบ้านโดยแท้

เมื่อตะกอนดินทับถมกันนานวันเข้า ก็เกิดเป็นผืนดินใหม่ขึ้นมา แนวทางนี้ไม่ต้องใช้งบประมาณจำนวนมหาศาลสร้างคันปูนซีเมนต์ หรือคันหินกันน้ำเหมือนสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ ที่สำคัญเมื่อเกิดผืนดินใหม่ขึ้นมา ความอุดมสมบูรณ์ของท้องทุ่งหญ้าปลูกก็จะกลับคืนมาด้วย

โครงการไม้ไผ่ชะลอคลื่นถูกปลูกฝังให้เด็กนักเรียนโรงเรียนพันท้ายนรสิงห์วิทยาเรียนรู้ในห้องเรียนเป็นแห่งแรก จุดประสงค์ของผู้ถ่ายทอดก็เพื่อให้เด็กเหล่านี้นำความรู้ไปถ่ายทอดให้พ่อแม่ผู้ปกครอง ได้เห็นความสำคัญของป่าชายเลนและไม้ไผ่

ครูประสารมองว่า การแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมต้องอาศัยทฤษฎีประกอบ เขาจึงยึดแนวทางของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาเป็นหลักนั่นคือ ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการไปศึกษาศูนย์ศึกษาการเรียนรู้ที่คุ้งกระเบน จ.จันทบุรี และที่แหลมผักเบี้ย จ.เพชรบุรี

ปัญหาระยะแรกที่กลุ่มผู้ทำโครงการกังวลคือ ที่ดินป่าชายเลนและบริเวณที่ถูกน้ำทะเลกัดเซาะนั้นมีเจ้าของ การจะทำให้เจ้าของที่ดินยอมให้ปักไม้ไผ่ในที่ดินของตัวเองเป็นเรื่องที่อธิบายยากว่าจะเกิดประโยชน์อะไรตามที่ทฤษฎีบอกไว้ได้ แต่พวกเขาก็ไม่ลดละ พยายามประสานงานกับหน่วยงานราชการทุกหน่วยที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เข้าร่วมทำกิจกรรมในโครงการนี้ ซึ่งในที่สุดเจ้าของที่ดินเหล่านั้นก็เข้าใจ

ปี 2549 ชายฝั่งทะเลโคกขาม อ.เมือง จ.สมุทรสาคร ถือเป็นชายฝั่งที่ถูกน้ำทะเลกัดเซาะอย่างรุนแรงเข้าไปถึง 5,000-6,000 ไร่ ในส่วนนี้ดินดอนปากกลายเป็นทะเล ซึ่งมีภาพถ่ายยืนยันได้ชัดเจน

การทำงานในระยะแรกทั้งสามคนทำงานแบบ 3 ประสานสอดรับกันหลอมรวมให้เป็นหนึ่งเดียวให้ได้ โดยลุงนรินทร์จะมองเรื่องปริมาณลัดวัน้ำ ครูประสารจะมองเรื่องป่าชายเลน และผู้ใหญ่หุจะเป็นคนคลหลักที่คอยประสานกับชุมชนอื่นๆ

หลังจากทำงานกันล่ำพั้งลักหักใหญ่ ก็มีกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เข้ามาร่วมมือด้วย

การพยายามทำความเข้าใจกับชาวบ้านให้รับรู้ปัญหา จะใช้วิธีเปิดเวทีพูดจาทำความเข้าใจกันโดยใช้โรงเรียนพันท้ายนรสิงห์วิทยาเป็นสถานที่ในระยะแรกๆ การพูดจาทุกคนต้องถอดหมวกนำปัญหามาพูดกันอย่างเปิดอก และนำ

ปัญหาเข้าไปสู่แผนพัฒนามตามยุทธศาสตร์จังหวัด ก่อนจะส่งต่อไปยังรัฐบาลตามลำดับ

ผลจากการทำงานหนักนี้เองทำให้ทุกภาคส่วนเห็นความสำคัญ รู้จักโครงการไม้ไผ่ชะลอคลื่นของ จ.สมุทรสาคร และกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ที่คนทั่วทุกสารทิศต่างหลั่งไหลมาดูงานกันเกือบทุกวัน

และสิ่งที่สร้างความภาคภูมิใจให้กับบุคคลทั้งสามมากที่สุดในชีวิตคือโครงการนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงนำนักเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า มาดูงานและมีโอกาสได้ทูลเกล้าฯ ถวายรายงานด้วย พระมหากษัตริย์คุณในครั้งนั้นก็ยิ่งทำให้พวกเขามีกำลังใจคิดและทำงานต่อไป

จุดเริ่มต้นของโครงการพวกเขาคิดว่าจะทำอย่างไร ให้สามารถเพิ่มพื้นที่ป่าให้เกิดขึ้นได้ในพื้นที่บ่อร้างร้างของชาวบ้าน เมื่อไปทำความเข้าใจกับชาวบ้านพวกเขาก็ยอมให้บ่อร้างร้างมาทำโครงการ เพราะเห็นถึงความร้ายแรงของคลื่นที่กัดเซาะชายฝั่งเพิ่มมากขึ้นทุกวัน

เหตุผลที่เลือกเอาไม้ไผ่เพราะเห็นว่าเป็นวัสดุที่หาง่าย และจากการศึกษาภูมิปัญญาย้อนหลังของชาวบ้านในพื้นที่บริเวณหมู่บ้านปากคลองประมงในอดีตมีการเลี้ยงหอยแมลงภู่มาก สิ่งเกิดเห็นว่า นาหอยแมลงภู่อที่มีการเอาไม้รวกมาปักเพื่อให้หอยเกาะ หลังแนวไม้รวกจะมีตะกอนเลนกักอยู่ด้านล่าง

จึงมาคิดว่าน่าจะเอาวัสดุที่ใหญ่กว่าไม้รวกมาปัก เพื่อให้ชะลอคลื่นลดการกัดเซาะได้ หลังจากนั้นก็มีการทำวิจัยได้ผลรายงานออกมาว่า วัสดุชนิดนี้สามารถลดแรงของคลื่นได้ จึงเอาภูมิปัญญาชาวบ้านมาผสมผสาน พอได้ข้อสรุปจึงนำหลายรูปแบบมาทดลองเก็บข้อมูลทั้งแรงปะทะ การกัดเซาะ ดันไม้ที่เคบล้มลดการล้มได้หรือไม่ สิ่งตามมาคือ ตะกอนด้านล่างมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้น 1.50 เมตร ตรงนี้จึงเป็นความหวัง ไม่ต้องใช้งบประมาณมาก ขณะเดียวกันในชุมชนก็มีไม้ไผ่

ปัจจุบันโครงการไม้ไผ่ชะลอคลื่นแม้จะอยู่ในช่วงศึกษาทดลอง แต่โครงการนี้กำลังขยายไปในหลายชุมชนโดยเฉพาะชุมชนที่อยู่อ่าวไทยตอนในทำไป 10 กว่าชุมชนแล้ว ซึ่งไม่จำกัดอยู่เฉพาะ จ.สมุทรสาคร เท่านั้น แต่กำลังขยายไปยังชุมชนแม่กลอง จ.สมุทรสงคราม ชุมชนบางปะกง จ.ฉะเชิงเทรา และ จ.เพชรบุรี ส่วนภาคใต้โครงการนี้ไปถึง จ.กระบี่ แล้ว

พื้นที่จะทำโครงการนี้ได้ต้องเป็นชายหาดที่เป็นเลน

เพราะการปักไม้ไผ่จะใช้แรงคนกดทั้งหมดลึกลงในดิน 2 เมตร เวลาปักต้องรอช่วงน้ำลด ระยะทาง 3-4 กิโลเมตร ใช้ไม้ไผ่ 2-3 แล่นท่อน สำหรับความคงทนถาวรของไม้ไผ่จะอยู่ในน้ำได้ 5-7 ปี กว่าไม้ไผ่จะหักล้ม หลังไม้ไผ่ก็มิตะกอนดินสามารถปลูกต้นไม้โกงกางจนแข็งแรงได้แล้ว

ครูประसारบอกว่า ผลที่ได้จากโครงการนี้เองคือ ตะกอนเลน ผืนดินเพิ่ม ปริมาณสัตว์น้ำและพื้นที่ป่าชายเลนลูกคืบลงไปทะเลได้แล้ว จากเดิมเราเสียพื้นที่ชายฝั่งไปเฉพาะตรงบริเวณหน้าศูนย์เรียนรู้และปฏิบัติการชายฝั่งมหาชัยตะวันออกฝั่งทะเลถูกกัดเซาะกว่า 1 กิโลเมตรในช่วงเวลาไม่ถึง 20 ปี ถึงวันนี้ทำโครงการมา 3 ปี มีตะกอนเลนเพิ่มขึ้นมา 300-400 ไร่

ที่สำคัญคือ ชาวบ้านเริ่มเข้ามาจับสัตว์น้ำเป็นจำนวนมากทั้ง หอยแครง หอยขมิ้น และหอยลายที่เคยหายไปจากอ่าวมหาชัย เริ่มกลับคืนมาแล้ว ในช่วงฤดูน้ำลดชาวบ้านบางรายมมหาชัยอย่างเดียวยังมีรายได้วันหนึ่ง 300-400 บาท บางรายยังมีรายได้ถึง 500 บาท จึงน่าจะเป็นทางหนึ่งที่เปิดโอกาสให้ชุมชนในพื้นที่แล้ว

“พวกเราเคยท้อ แต่ก็ไม่เคยถอย ถึงแม้ว่าในช่วงเวลาสั้นๆ พอหายเหนื่อยเราก็กลับมามีเรี่ยวแรงต่อสู้กันใหม่ หากสิ่งที่เราทำเป็นสิ่งที่จริงจัง วันหนึ่งเราก็ต้องได้รับการยอมรับจากคนอื่น เหมือนตอนนี่ ซึ่งเมื่อก่อนไม่มีใครเอาด้วย เขาคิดว่าจะทำไปทำไม แต่วันนี้ทุกคนยอมรับ ผมก็ตั้งใจสิ่งที่ทำมาไม่เสียแรงเปล่า ผมเคยนั่งดูน้ำทะเล ดูไม้ไผ่ทุกวัน ใครเห็นก็ว่าผมบ้าเอาไม้ไผ่ไปปักในทะเล แต่ผลสุดท้ายไม้ไผ่เหล่านั้นก็สร้างแผ่นดินให้งอกเงยขึ้นมา ผมก็อดภูมิใจไม่ได้ แผ่นดินที่งอกขึ้นมาได้ก็เพราะความคิดของคนบ้าอย่างผมเหมือนกัน” ครูประสารเล่าให้ฟังอย่างภาคภูมิใจ !!! ○